

диби Мсциховського, розробку й реалізацію програм в галузі освіти, культури, духовного розвитку, відпочинку й туризму, що перетворює пам'ятку на музейно-туристичний центр. За час його існування розпочалося поступове відновлення старовинної садиби, проведені роботи по благоустрою парку, встановлено нагляд за головним будинком садиби. Головна діяльність направлена на популяризацію пам'ятки, адже чим більше людей її відвідають та дізнаються про неї, тим більше шансів віднайти помічників і однодумців для відтворення первісного вигляду, адже знання про пам'ятку, усвідомлення її цінності – це перша сходинка у справі збереження історико-культурного надбання.

Незважаючи на занедбаний стан, старовинна дворянська садиба, яка пережила революцію, війну й перебудову, досі зберігає свою неповторність, що являється основою для її сучасної музеєфікації. Садиба Мсциховського сьогодні – це пам'ятка архітектури, створена відомими архітекторами; це художня цінність частково збережених внутрішніх інтер'єрів; це можливість уявити, як жили на початку двадцятого століття дворяни зазначеного регіону. Її музеєфікація, що є однією з тенденцій музейно-пам'яткоохоронної справи, направлена на відродження культури, мистецтва, науки, історичних традицій регіону.

На сьогодні палаци та садибні комплекси – це потужний пласт культури, який потребує вивчення й ознайомлення з ним. Без уваги, суспільної зацікавленості в збереженості ці об'єкти можуть бути знищені остаточно. Тому можливість відродження старовинних садиб відповідно до потреб сучасності формують практичну доцільність досліджень в цьому напрямі.

Посилання

1. Антипова А. Таємнича садиба Казимира Людвіговича / А. Антипова // Голос України – 2012. – № 188. – 8 жовтня. – С. 12.
2. Борщенко Л.М. Из історії храмового будівництва на Луганщині (друга половина XIX ст. – перша третина XX ст.) / Л. М. Борщенко // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. / Академія мистецтв України. – К.: Київ, 2001. – Вип. 2. – С. 41–44.
3. Борщенко Л.М. Передумови та основні напрямки формування мистецьких музеїв в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / Л.М. Борщенко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2006. – Вип. 16. – С. 103–110.
4. Боханов А. Н. Деловая элита России 1914 г. / А.Н. Боханов. – М.: Ин-т российской истории РАН, 1994. – 273 с.
5. Журнал императорского общества архитекторов-художников «Ежегодник». – 1915. – Вип. 10. – С. 105–108.
6. Лукомский Г.К. Усадьба в прошлом и настоящем: Селезнёвка К.Л. Мсциховского / Г.К. Лукомский // Столица и усадьба. – 1916. – Вип. 51. – С. 4–5.
7. Лычаный С. Большая история маленького поселка Селезнёвка // За металл. – 2010. – 7 октября. – С. 6.
8. Особова О. Хто розпалить камін у садибі Мсциховського? // Урядовий кур'єр. – 2010. – 14 грудня. – С. 9.

9. Форостюк О. Луганщина релігійна. – Луганськ: Світлиця, 2004. – 204 с.

Жукова Е.В. Возрождение старинных усадеб путем создания музейно-туристических центров как современная тенденция музейно-памятничкоохранный дела (на примере усадьбы Мсциховского Луганской обл.)

В статье исследуются историческая и культурная ценности старинной усадьбы Мсциховского в с. Селезнёвка Луганской области, которые формируют предпосылки к её возрождению в качестве музейно-туристического центра как современной тенденции музейно-памятничкоохранный дела Украины.

Ключевые слова: усадебный комплекс, памятник архитектуры, художественная ценность, дворцовые интерьеры, возрождение усадеб, музейно-туристический центр.

Zhukova O.V. The revival of the old estates by creating a museum and tourist attraction as the museum and the modern trend of museum and monuments protection affairs (for example the estate of Mstsihovskoho in Luhansk region)

We study the historical and cultural values of the old estate of Mstsihovskoho in Seleznevska Luhansk region, which form the background to its revival as a museum and tourist center as a modern trend of museum and monuments protection affairs of Ukraine.

Key words: farmstead complex, a monument of architecture, artistic value, palace interiors, revival of mansions, museum and tourist center.

23.03.2012 p.

УДК 726.7.

Р.В. Підставка

ПРОБЛЕМИ РЕСТАВРАЦІЇ, ПРИСТОСУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЛЯ»

В статті висвітлено основні етапи становлення Національного заповідника «Замки Тернопілля» як науково-дослідної, пам'яткоохоронної, реставраційної та туристичної установи. Розглянуто сучасний стан збереження об'єктів заповідника національного значення. Запропоновано основні напрямки пристосування замків та палаців заповідника до туристичної діяльності.

Ключові слова: консервація, пристосування, музеєфікація, пам'ятка історії і культури, замковий туризм.

Важливим напрямком морально-психологічного, патріотичного та виховного аспекту розвитку особистості є її відношення до національної історико-культурної спадщини, її збереження та використання. Світовий досвід та практика сьогодення свідчать, що занепад культури, байдужість до духовного розвитку нації, зневага до культурної спадщини призводять до непоправних утрат у всіх сферах суспільного життя – економічній, політичній, соціальній. Особливо важливу роль у збереженні надбань минулого, в духовному розвитку нації, у розбудові її державності відіграють історико-культурні та історико-

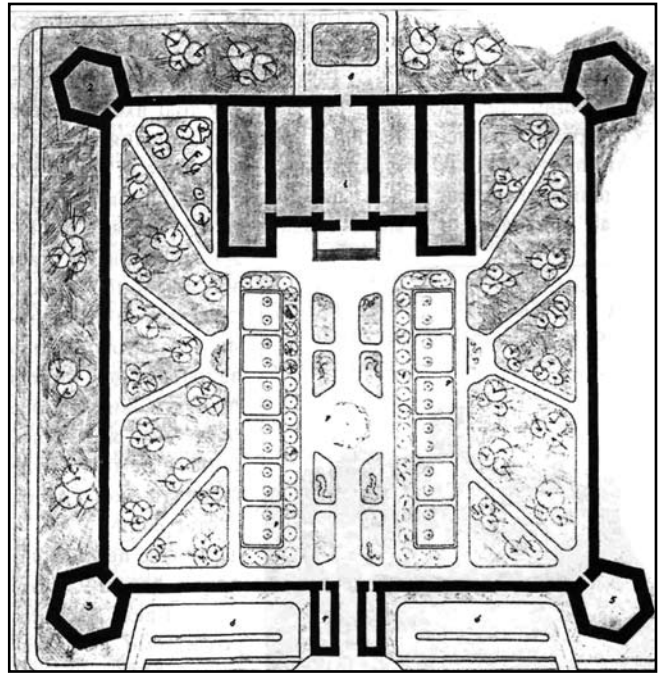
архітектурні заповідники України, що є осередками активної науково-дослідницької і просвітницької діяльності; виховують високі почуття патріотизму, відповідальності за долю країни. Одним із провідних суб'єктів такого напрямку є Національний заповідник «Замки Тернопілля», дослідженню пам'яткоохоронної та науково-реставраційної діяльності якого і присвячена дана стаття.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі наявної літератури та джерел проаналізувати та з'ясувати основні напрями діяльності заповідника в сфері консерваційно-реставраційної та пам'яткоохоронної діяльності. За різними підрахунками на території сучасної Тернопільської області нараховувалось близько 120 замків, замочків та фортець [2]. На даний час у різному стані збереження збереглося 37 замків чи руїн замків, які представляють історичну цінність і можуть використовуватися як історико-архітектурні та ландшафтно-композиційні туристичні об'єкти краю. Лише частина з цього числа використовується в організованому замковому туризмі області. Решта замків пристосована під лікувально-санаторні заклади, музеї, будинки творчості, промислово-складські приміщення тощо.

Більша частина замків через незадовільний технічний стан не використовується. Державних коштів, що виділяються на їх ремонт і реставрацію, недостатньо, а питання залучення недержавних інвестицій до цього часу не вирішено. Неврегульованим залишається і питання права власності на деякі об'єкти. Відсутній механізм взаємодії державних і недержавних структур у проведенні необхідних пам'яткоохоронних заходів.

Замки Тернопільської області, що використовуються в організованому замковому туризмі, перебувають в складі трьох заповідників. До складу Бережанського ДІАЗу входить Бережанський замок, Кременецько-Почаївського ДІАЗу – Кременецький замок на Замковій горі Бона, Свято-Успенська Почаївська лавра та ін., а в центральній та південній частині області функціонує Національний заповідник «Замки Тернопілля», сформований на базі комплексу історико-архітектурних пам'яток національного значення м. Збаража, Вишневецького палацово-паркового комплексу, замків у м. Скалаті, м. Теребовлі, смт. Микулинцях, с. Язловці, с. Підзамочку, смт. Золотому Поточі, смт. Скалі-Подільській, с. Кривче та м. Чорткові [1, 146-147].

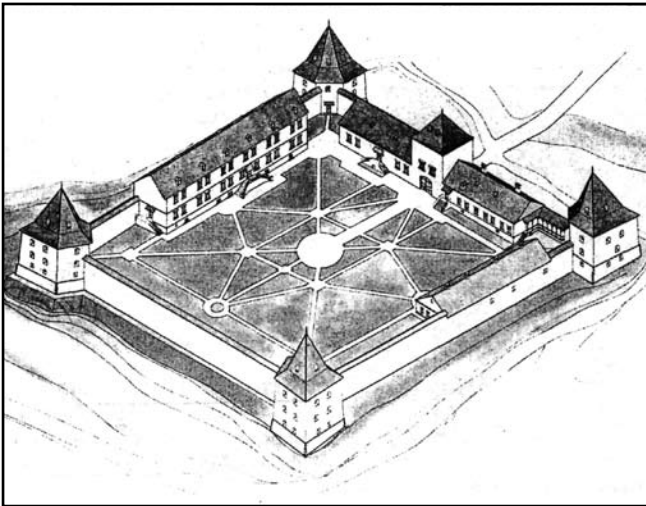
Заслужують на увагу ще ряд історико-архітектурних пам'яток області, що не входять до вищевказаних заповідників і знаходяться у державній або комунальній власності. Після відповідних консерваційно-реставраційних робіт вони можуть використовуватися як перспективні туристично-атракційні об'єкти. До їх числа можна віднести замок у с. Сидорів Гусятинського району, замок у с. Кудринці та фортецю Святої Трійці у с. Окопи Борщівського району, замок у смт. Залізці Зборівського району, палаці

Проект реставрації замку у с. Кривче

у с. Струсів Тереховлянського та у с. Коропець Монастирського районів і ряд інших. Виділення коштів на їх відбудову та реставрацію можливе лише за умови включення цих пам'яток до складу заповідника.

У Статуті Національного заповідника «Замки Тернопілля», який відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2011 р. № 1032-р був переданий у підпорядкування Міністерства культури України, записано, що заповідник у місті Збаражі Тернопільської області є науково-дослідною установою, а науково-дослідницька робота є основою діяльності, яку заповідник здійснює шляхом вивчення пам'яток історії та культури, живопису, скульптури, творів монументального та декоративно-прикладного мистецтва, проведення археологічних розвідок та розкопок, організації виїзних експедицій і наукових відряджень, збору, закупки колекцій і предметів музейного значення, виявлення і вивчення старовини, матеріалів і документів, що зберігаються в архівах та музеях України та за її межами, визначення їх містобудівельної, архітектурної, художньої, історичної, наукової цінності, проведення наукового опису тощо. Отримані результати використовуються для складання перспективних і робочих планів розвитку установи, удосконалення його виставкових і тематичних експозицій, покращення змісту науково-освітньої діяльності. Дослідницька робота включає в себе подання пропозицій з питань реставрації, консервації і ремонту пам'яток, а також використання їх в культурно-освітніх та інших цілях, при цьому забезпечує складання технічної документації на ремонтно-реставраційні та оформлювальні роботи. Як дорадчий орган при генеральному директору Національного заповідника діє науково-методична

Проект реставрації замку у смт. Золотий Потік

рада, в склад якої входять провідні співробітники установи [1, 147].

Питання збереження замків може вирішуватися шляхом оренди (концесії), приватизації замків або поступового створення на їх територіях державних музейних закладів, об'єднання всіх замків під егідою однієї чи декількох державних структур. Найбільш прийнятним є комплексний підхід, що передбачає проведення всебічного обстеження замків, визначення їх технічного стану, режимів збереження, проведення комплексу протиаварійних заходів, реставрації та музеєфікації об'єктів, що мають особливу культурну цінність; пошук альтернативних джерел фінансування необхідних робіт, включення пам'яток до туристичних маршрутів. Основними напрямками виконання Програми є:

- проведення комплексного наукового обстеження замків, що були передані до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля» розпорядженням Кабінету Міністрів України 05.11.2008 р., та замків, що претендують на включення до складу заповідника, вивчення їх технічного стану, інженерної інфраструктури; визначення режиму їх збереження та подальшого використання, створення відповідного банку даних;

- виконання комплексу консерваційних та

Проект реставрації замку у с. Підзамочок

ремонтних робіт на об'єктах, що перебувають в аварійному стані;

- продовження дії плану додаткових заходів щодо збереження, ремонту та реставрації об'єктів Національного заповідника «Замки Тернопілля» у м. Збараж та м. Скалаті (постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2005 р. № 383).

- подальше упровадження Комплексної програми збереження та використання палацово-паркового комплексу в селищі Вишнівець Збаразького району згідно постанови Кабінету Міністрів України від 14.09.2005 р. № 914.

- проведення комплексного архітектурно-археологічного дослідження замків, консервація руїн;

- розроблення інститутом «Укрзахід-проектреставрація» (м. Львів) концепції консервації, реставрації та пристосування вищевказаних замків, включення їх до спеціальних оглядових туристичних маршрутів (розроблено проекти по Кривченському, Золотопотіському, Підзамочському, Чортківському та Язловецькому замках (Рис .1-5) [2; 3];

- розроблення концепції нових тематичних туристичних маршрутів з включенням до них замків області як основних об'єктів;

- підготовка наукового каталогу, видання науково-популярної літератури з метою популяризації замків як пам'яток (українською та англійською мовами).

На першому етапі передбачається:

- проведення комплексного обстеження та інвентаризації замків, складання облікової документації та включення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо збереження та використання пам'яток;

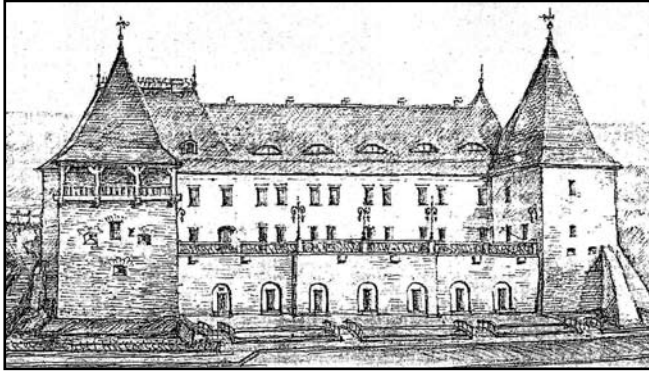
- проведення наукових досліджень і підготовка необхідної науково-проектної документації на об'єкти, що перебувають в аварійному стані та мають особливу культурну цінність.

На другому етапі (2012-2015 рр.) проводитиметься коригування науково-проектної документації, уточнення обсягів фінансування, проведення необхідних робіт з консервації, реставрації, музеєфікації та ремонту об'єктів, включення їх до туристичних маршрутів.

Фінансування робіт на першому етапі виконання Програми здійснюється в межах бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті на відповідні роки Мінкультури та Мінрегіонбуду та за рахунок коштів місцевих бюджетів. До виконання робіт на другому етапі повинні залучатися також недержавні інвестиції, благодійні внески, гранти міжнародних фінансово-інвестиційних програм та інші джерела.

Виконання Програми сприятиме:

- активізації процесу дослідження, консервації, реставрації, музеєфікації, належного збереження та раціонального використання замків області;

Проект реставрації замку у м. Чортків

- популяризації замків як світової культурної спадщини, вдосконаленню музейної справи;
- розвитку патріотичного виховання молоді, формуванню національної свідомості громадян України;
- активізації розвитку туризму, зокрема міжнародного, як одного з джерел залучення інвестицій та наповнення державного і місцевого бюджету;
- піднесенню міжнародного престижу України у сфері охорони культурної спадщини, розширенню міжнародних культурних і наукових контактів, забезпеченню виконання міжнародних договорів України з охорони культурної спадщини.

Національним заповідником «Замки Тернопілля» розроблено концепцію пристосування історико-архітектурних пам'яток, що входять до його складу:

- залишки Старозбарзького замку XIV ст., оборонна церква 1600 р. Преображення Господнього (г. Монастирок) – створення *палеоскансену «Старий Збарж» та музею дерев'яного зодчества під відкритим небом* (г. Княжа, г. Монастирок); відновлення та реконструкція монастиря Св. Онуфрія XIII ст.;

- Вишневецький палацово-парковий комплекс XIV-XVIII ст. – створення *культурно-туристичного центру, кінно-спортивного клубу, музейної картинної галереї, мистецьких майстерень* і т. п.;

- Скалатський замок XVII ст. Підволочиського району – пристосування двох веж Скалатського замку під експозиційні зали *музейно-туристичного готельного комплексу* (ймовірна передача в концесію чи довготривалу оренду);

- Теревлянянський замок XIV-XVII ст. – відновлення двох веж замку, в яких буде створено *археологічний музей, відділи зброї з порохом та стрілецький тур*;

- Микулинецький замок XVII ст. Теревлянянського району – створення *готельно-туристичного комплексу з музеєм пивоваріння* Тернопільщини;

- Золотополицький замок XVII ст. Буцацького району – реконструкція феодального маєтку з *відтворенням історичного-побутового середовища*;

- Язловецький замок XIII-XVIII ст. Буцацького району – *історична реконструкція рицарського*

Проект реставрації замку у с. Язловець

замку з метою проведення рицарських турнірів;

- **Фортеця XVII ст. у Підзамочку** Буцацького району – створення *спортивно-туристичного центру дельтапланеризму та екстремального туризму*;

- **Скала-Подільський замок XIV-XVII ст.** Борщівського району – проведення консервації та комплексної *музеефікації замку та палацу*;

- **Кривченський замок XVII ст.** Борщівського району – відтворення *ретроготелю-притулку та туристично-спелеологічного центру*;

- **Чортківський замок XVII ст.** – створення *музейно-туристичного готельного комплексу з елементами музеефікації (картинна галерея)*.

Посилання

1. Макаруч Н. Специфіка науково-дослідницької діяльності Національного заповідника «Замки Тернопілля» / Надія Макаруч // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля» – 2011. – № 2 – С. 146-158.
2. Мельник І. 120 фортець Тернопільщини / Ігор Мельник // Галицька брама. – 2007. – № 5-6 (149-150). – С. 9-36.
3. Олещук С., Сохацький М. Оборонні замки Борщівщини / Сергій Олещук, Михайло Сохацький // Галицька брама. – 2007. – № 5-6 (149-150) – С. 5-8.

Pidstavka R.V. Проблемы реставрации, приспособления и сохранения историко-культурных памятников Национального заповедника «Замки Тернополья»

В статье отражены основные этапы становления Национального заповедника «Замки Тернополья» как научно-исследовательского, памятникоохранного, реставрационного и туристического учреждения. Рассмотрено современное состояние сохранения объектов заповедника национального значения. Предложены основные направления приспособления замков и дворцов заповедника к туристической деятельности.

Ключевые слова: консервация, приспособление, музеефикация, памятник истории и культуры, замковый туризм.

Pidstavka R.V. Problems of restoration, adaptation and preservation sights of history and culture of National reserve «Castles of Ternopilla»

In the article the basic stages of becoming of National reserve «Castles of Ternopilla» are reflected, as research, restoration and tourist establishment. The modern state of maintenance of objects of reserve of national value is considered. Basic directions of adaptation of castles and palaces of reserve are offered to tourist activity.

Key words: canning, adaptation, sight of history and culture, castles tourism.